

**Рецензия от д-р Райчо Вангелов Пожарлиев, професор в Катедра „Философия”
към Философски факултет на СУ „Св.Климент Охридски” на докторската
дисертация на Вихрен Евгениев Митев, редовен докторант в специалност
Философия на ФФ при СУ „Св.Климент Охридски”**

тема: „Понятие за личност в една антропология на личността”

Към текста на докторската си дисертация Вихрен Митев е приложил автореферат, който напълно отговаря на изискванията, постановени от закона за присъждане на образователни и научни степени. В автобиографичната справка, която докторантът предоставя е проследима дългогодишната научно-изследователска и проектна дейност на Вихрен Митев. Същият е редовен докторант в катедра Философия, с научен ръководител доц. Иван Колев от началото на 2015 г. Предложеният текст за защита е продължение на работата на автора в областта на философско-антропологическите проблеми на личността в бакалавърската и магистърска степен на образованието му. В периода след зачисляването на Вихрен Митев като докторант той е публикувал 6 научни статии, две от които в чуждестранни издания. Заедно с това докторантът е изнесъл доклади на 5 конференции, посветени на философско-теоретични проблеми. По време на обучението си Вихрен Митев е специализирал по програма Еразъм в университетите „Жул Верн” в Амьен, Франция и Колежа по икономика „Хуе”, в гр.Хуе – Виетнам. Прави впечатление и проектно-практическата му дейност в институции като „Атлантически клуб на България” или „Български дипломатически институт”. Всички тези теоретически и приложно-практически занимания на докторант Митев гравитират стабилно около една значима област на интереси, каквато е тази за личностното развитие и хуманизирането в съвременния свят.

Що се отнася до предложения дисертационен текст, той се състои от 185 стандартни страници, както и съдържа библиография от 179 ползвани научни източници на български, английски и френски език. Като обем работата и изследваната литература са напълно достатъчни с оглед изискванията за защита на докторски дисертации.

Основната цел на дисертацията е да се очертае философско-антропологическата рамка и перспектива за обхващане на темата за личността и възможностите на персоналистичният принцип да бъде водещ модел и цел в съвременността. На тази логика е подчинено и изследването, което е структурирано в съдържанието си около четири важни въпроса:

- Как се създава исторически понятието за личност във философията ?

- Кои са понятията в съдържателния обсег на които трябва да търсим смисъла на понятието за личност ?

- Как се формира личността?

- Какъв трябва да бъде идеалът за личността?

Смисълът на работата се оправдава с констатацията, с която завършва и авторефератът, че в постмодерния свят личността е заплашена, т.е. са твърди интензивни процесите на деперсонализация. За мен това ако не е съмнително, то е твърде едностранно твърдение. Съвременният глобален и постмодерен тип цивилизация заедно с тенденциите водещи към уравниловка, хомогенизиране и унификация, към определено видими прояви на масовото общество и култура, е радикално по - многообразен и индивидуализиран от времето на класическата модерност. Не е случайно, че повечето автори пишещи за глобализацията и постмодерността я свързват с ефектите на различаването, на многобройните нови идентификации, на които днешния индивид е способен. В този смисъл разбирането на целта на работата в контекста на т.нар. съвременно деперсонализиране е най-малко неточно поставена. Можем обаче да приемем тази позиция на докторанта и като следствие на хуманистичния му патос и нагласа, които го карат да гледа малко по -скептично към съвременната реалност. Затова по-добре е да се обърнем към конкретното съдържание на текста.

Във връзка с първия въпрос Вихрен Митев проследява историческия генезис във философското разбиране на феномена на личността. Той се спира върху отделни философски парадигми, които счита, че са основни в този път на рефлексия. Намирам за правилно, че персоналисткия философски тип рефлексия започва в Средновековието. Показателно в тази връзка което е и подчертано от докторанта, е как се променя латинското понятие „персона”. Старото му гръцко значение на „съвкупност от роли” или маска тук се трансформира по посока на индивидуалното му звучене и характеристика. Така самобитната и уникална лицевост, лице на личността се разбира в отношението към разума (душата) и Бога и се дефинира , както знаем най-ясно от Боеций като „индивидуална субстанция на разумната природа”. Тази тенденция на към уважаване на ценността на индивидуалността не може да не възникне, тъй като средновековният човек имитира ценността на Бога, висше лице, образец на личност и разум. Позитивен е обаче опитът на Вихрен Митев в анализа си на релевантни към

средновековното и християнското мислене текстове за да отграничи човека като екземпляр на човешкия род от личността, в чертите на която личи идеята за самопричиняването – в посока на Бога и в посока на обществото. Така личността е човешкото същество, което самотрансцендира себе си, не е просто битие, а пре-бъдене. Но по принцип самата личност е достатъчна като познавателна цел за себе си. Дори глупакът очаква признание и личностната сфера е една от тези, които не се нуждаят от философски стимули за съществуването си. Но от друга страна в литературата за личността господстват такъв хаос от възгледи и такива неясноти, че всяко промислено занимание с темата заслужава адмирации. Амбициозно звучи в този план поставената цел да се дефинира ясно и сякаш веднъж завинаги що е личността. Твърдя, че дори Кант се е отказал от подобни намерения, намирайки в Аза не само твърдение на различни функции, но и едно ноуменално ядро, което не може да бъде обективизирано.

Втората парадигма, в която се разглежда идеята за личността е ренесансовата с образа на цялостния или универсален човек („световният човек” според определението на испанския философ Грациан), или както Митев предпочита полиматът. Тук идеята за саморазгръщането от индивид към личност се динамизира смислово в хоризонта на духовното, артистично и физическо самоусъвършенстване като всеотраслова реализация на вложените в природата на човека потенциали. Естествено е да се посочи като монументален пример за такъв тип хора Леонардо да Винчи, но описанието на многото му дарби и осъществени възможности от Вихрен е за мен твърде разточително и излишно.

По-нататък в структурата на текста си Митев рязко прави обрат и вместо преход към следващите модерни парадигми на философско рефлектиране на личността се обръща към темата за връзката на културното самоосмисляне на личността с правото. Това има своята концептуална защитеност. Историята на правното регламентиране на правата на отделния човек се третира и като история на нарастване на личностното самосъзнание в европейската култура. Централно се оказва разбира се отношението към човешкото достойнство, което се формира значително късно в модерното правораздаване. Но Вихрен Митев обръща внимание и на връзката на рефлектирането върху ценността на личността във феномени като статуса, свободата или собствеността. Въпреки, че при обсъждането на текста при вътрешната защита в катедра Философия изказах мнение, че описанието на историята на човешките права е твърде обстоятелствена, то сега сякаш намирам, че в някакъв смисъл тази част на текста е изключително важна и в

литературата недостатъчно разработена. Считам дори, че основен принос на докторската дисертация е именно проследяването на този паралел на историята на философско антропологическите концепции и историята на личните права. Това е област, която предстои да бъде промислена и по-нататък при бъдещи занимания на докторанта.

По-нататък в работата си Вихрен Митев естествено се насочва към т.нар.

„експлицитни” теории за личността във философията на 19 и 20 век като акцентира върху идеите на Киркегор, Макс Шелер, на Сартр и Муние. Намирам обаче като прекомерно разширена частта посветена на дисциплинарното оформяне на философската антропология. Пространните пасажии върху историята на самото антропологическо направление са за мен излишни и вредят на кохерентността на изследването. Факт е обаче, че авторът схваща своята историко-философска реконструкция като път да експлицира букета от сходни употреби на понятието личност в съдържанията на понятия като индивид, индивидуалност, Аз, идентичност, лице, наративност и т.н. Самото диференциране на тяхното съдържание също е за мен принос в труда на докторанта. Струва ми се, че обаче, че в съдържанието на текста е непропорционално вниманието към съвременните психологически теории за личността – Харис, Маслоу, Хъксли и др. Благодаря на докторанта за това, че в сравнение с варианта на текста при вътрешната защита все пак обемът на тази част е редуциран. Разбирам смисъла на тази глава от дисертацията като опит да се гледа на личността не само като даденост, но и като процес на формиране, но в лоното на избрания историко-философски и философско-антропологически подход психологическия дискурс ми изглежда външен. Все пак докторантът се връща в сферата на философската антропология и в крайна сметка разкрива пристрастието си към едно екзистенциално-теологично разбиране на личността, в което тя се дефинира като екстатичен център на самопроектиране към съобщество, като цялост на битието и съвършенство (богоподобност), както и като самобитна индивидуална различеност. В този план се очертава и разбирането на докторанта за идеала за личност. Разчитам като най-важно в този идеал разпознаването на различни позитивни форми на самотрансцендиране на индивидуалността. За мен е похвално, че Вихрен Митев не ограничава личното битие до уникалното различаване, до простото лице на индивида, а до процесуалните възможности за самореализация по посока обществото, откритостта към света, цялостността (многообразието на съществуването), движението към някакъв тип тоталност (в християнски смисъл - към божественост). В това отношение, за мен

психологическата част дори трябваше да бъде елиминирана за сметка на идеята за личността като наратив. Последният модус на феномена е демонстриран на базата на посочването на някои от основните типове биографичен опит (при автори като Августин, Сартр, Гьоте), който опит (интуитивно схваща Вихрен Митев) е плодотворна среда за екзистенциално-феноменологическа дисекция на формите на личностно трансцендиране, за които говорих. Все пак наличието на психологическа част в текста е избор на самия докторант и трябва да го уважим, още повече, че ще вероятно ще намери аргументи в негова защита. Що се отнася до другите изисквания за една докторска дисертация, то те са определено налице. Структурата на текстовото съдържание е относително последователна, в работата има концептуална завършеност (тя не е просто изреждане на идеи за личността в историята на науката), методически – тя притежава определени приноси. Като такива бих споменал опитът да се изясни феномена на личността през призмата на мрежа от сходни понятия. Друг принос е споменатото паралелно съпоставяне на историята на правата на човека и развитието на идеите за личността. Безспорно е важен и опитът за представянето на формите на саморазвитие през различни типове биографии като идеален наратив за личностно самоосъществяване. В заключение ще кажа също, че оценката ми е неутрална и обективна, тъй като липсва конфликт на интереси между мен и автора на дисертацията. При това положение предлагам на уважаемите колеги от журито да приемем общо положително решение и да гласуваме за присъждане на Вихрен Евгениев Митев на образователната и научна степен доктор.

Рецензирал:

Проф. д-р Райчо Пожарлиев